

IVAN MATIĆ  
Isusovačka klasična gimnazija  
s pravom javnosti u Osijeku

Primljeno: 19.04.2007.  
Prihvaćeno: 20.06.2007.

## VARAŽDINSKI KOLEGIJ I GIMNAZIJA U MREŽI ISUSOVAČKIH EUROPSKIH ŠKOLA

Isusovačke škole u Hrvatskoj bile su dio europske mreže škola. Varaždinski kolegij otvoren svečano je otvoren 18. prosinca 1678. godine, gimnazija čak 40 godina ranije. Velikim brojem učenika (uvijek oko 300) ubraja se među najznačajnije kolegije na ovom području. Nastava i cjelokupni život bili su organizirani prema već spomenutom „ratio studiorum“. Glavni predmeti bili su latinski i književnosti. Plan je propisivao cjelokupni radni dan: nastavu, domaće zadaće, vježbe, duhovne i liturgijske aktivnosti te slobodno vrijeme. Naglasak nije bio samo na stjecanju znanja već i na odgoju: školsko kazalište, akademije, humanitarni rad, molitva itd.

### Počeci

Početke varaždinske gimnazije nalazimo još davnog 16. srpnja 1628. g. kad je varaždinska gradska općina jednoglasno zaključila pozvati isusovce u Varaždin. Ponudila im se župna crkva s kućom i školom. Glavni razlog je bio da su Varaždinci po uzoru na Zagreb htjeli imati isusovačku latinsku školu. U isto vrijeme bila je poznata namjera varaždinskog generala Sigmunda Fridrika Trauttmandorffa da isusovcima pokloni svoja dva imanja, Gornji i Donji Kućan za budući varaždinski kolegij. Nakon generalove smrti, 1631. g. gradski oci nisu oklijevali već su odmah htjeli uvesti isusovce u posjed dvaju rečenih imanja. No, umiješaše se varaždinski franjevci i zaposješe imanja s obrazloženjem da ih je pokojni general od njih kupio, a nije u cjelosti isplatio pogođenu sumu. Umiješalo se i kraljevsko povjerenstvo, ali su se ipak morali povući pred naoružanom franjevačkom pastvom koja je isusovce dočekala s pogrdama da su otimači i lopovi. Da stvar bude još kompliciranija, umiješao se i isusovački

kolegij iz Graza, s mišljenjem da je general zapravo njihovu kolegiju ostavio navedena imanja. Gradački kolegij nagodio se s franjevcima isplativši im 2300 forinti, iako prema tvrdnjama samih franjevac ona imanja nisu tada vrijedila više od 500. Nakon dužeg natezanja ipak se ustanovilo da je želja pokojnog generala bila da svojim poklonom udari temelje varaždinskog kolegija. Javila se i ozbiljna rasprava ne bi li bolje bilo graditi kolegij u Ptuju. Neki plemić je ondje nudio svoju kuriju, a bilo je argumenata da je Ptuj bogatiji grad, da će lakše uzdržavati kolegij čak i da je klima zdravija nego u Varaždinu. Poznati isusovac i hrvatski pisac, Juraj Habelić pisao je vrhovnom poglavaru o razlozima zašto bi kolegij trebao biti u Varaždinu. U Varaždinu nema drugih redovnika osim franjevac ali ipak najviše naroda dolazi u isusovačku crkvu; u Ptuju bi bio problem napuniti školu jer je mladeži manje, a roditelji ih, ako su imućniji radije šalju u Graz ili Beč, ili u različite zanate dok Hrvati manje mare za obrt, a više vole izabrati knjigu ili oružje; Varaždin je sjedište generalata, u njemu je mnogo časnika i vojnika; Međimurje je blizu, a ono bi dalo mnogo đaka; prema istoku i jugu su utvrde u kojima su kršćani raskolnici, najbolji način da ih se privede u jedinstvo jest da njihova djeca idu u katoličku školu; đaci u Varaždinu mogu jeftinije živjeti jer je sve jeftinije nego u Ptuju, osobito hrana. Za Ptuj govori tek jedno: veća udobnost. No baš to treba potaknuti da na ono mjesto ne mislimo. Bogati ptujski dvorac još bi više davao povoda ogovaranju kako je Družba u Austriji bogata. A osim toga, gdje ima mnogo udobnosti i zabave, naći će se i onakvih, koji će im srce darovati. Toga se treba bojati na ptujskom imanju, s kojim su skopčana prava ribarenja, ptičarstva i lova. Habelićevi razlozi bili su dovoljno uvjerljivi za definitivnu odluku da se novi kolegij otvori u Varaždinu.

Darovnica generala Trauttmansdorffa nije bila dostatna za zakladu čak ni onda kad joj je pridodano imanje Apatovac u križevačkoj županiji. Pravu zakladu dala je grofica Ana Margareta Thonhausen, kći vrhovnog komornika cara Ferdinanda. Oporučno je ostavila 50.000 rajnskih forinti pa je nakon njezine smrti isusovački general Oliva 1678. g. varaždinsku rezidenciju uzvisio na čast kolegija, sa svim pravima, i umjesto superiora postavio rektora. Prvi je rektor bio o. Lovro Sabater. Kolegij je svečano otvoren 18. prosinca 1678. godine.

### **Varaždinska gimnazija**

Varaždinska gimnazija starija je od kolegija. Prva školska godina bila je 1636./37., vrlo brzo nakon što su isusovci došli u Varaždin. Zanimljivo je da su odmah otvorena dva razreda, a broj učenika bio je izuzetno velik – 250. U drugom je predavao Juraj Habelić, a u prvom Pavao Lončarić. Nije jasno kako su ova dvojica učitelja izlazili na kraj s tako velikim brojem učenika. Sljedeće školske godine bila su već 4 razreda s 300 učenika. Vjerojatno se

toliki broj učenika može objasniti time da su mnogi došli iz drugih zavoda (Zagreba ili Graza). 1638./39. pridošao je 5. gimnazijski razred, a 6. tek 1644./45. s profesorom o. Boltižarom Milovcem, poznatim piscem, pjesnikom i govornikom. Neki su ga nazivali «Cicero Croatiae». Nastava je prekinuta nakon velikog požara u proljeće 1648. g. kad je zgrada u potpunosti izgorjela. Stoga se sljedeće godine nastavila samo s 4 niža razreda, a 1651. g. kad je dovršena nova zgrada, ponovno sa svih 6 razreda.

Statistika za 17. stoljeće vrlo je manjkava, postoji samo za 18 godina. Za te godine znamo da je broj đaka bio oko 200. Za 18. stoljeće nedostaju podatci samo za 13 godina. U prosjeku broj učenika prelazi 300, često se penje do blizu 400, a četiri puta više od 400. Najveći broj đaka bio je godine 1747. (487). Taj se broj smanjivao u nekoliko godina kad su bile kužne bolesti a nekoliko puta je škola morala biti i zatvorena.

Zanimljiva je statistika (doduše oskudna) o učenicima koji su odlazili u duhovne staleže. Najviše ih je odlazilo u franjevce, manje u pavline, još manje u isusovce, a najmanje u kapucine. Znamo da su u te redove stupali i učenici drugih isusovačkih škola (Zagreba, Rijeke i Požege).

U 17. stoljeću gimnazija je uglavnom imala 3 profesora, tj. svaki je predavao u 2 razreda. U 18. stoljeću je uglavnom svaki razred imao svoga profesora, no zbog nedostatka materijalnih sredstava nije se to moglo uvijek provesti.

Povremeno je vladalo neprijateljstvo između građana (purgara) i đaka jer su đaci u svojoj objesti katkada činili ne male vragolije i štete pa je gradsko poglavarstvo, a često i redarstvo, moralo uredovati.

Kronike spominju i jednu masovnu tučnjavu koja je izbila u gostionici Zlatna kruna a počela kao svađa između jednog đaka i briačkog šegrta koji je slučajno bio Nijemac. Stvar je unatoč intervenciji gradske straže, izmakla kontroli i pretvorila se u teški sukob s upotrebom oružja između Hrvata i Nijemaca, s trojicom teško ranjenih, od kojih je jedan (đak) podlegao ranama. Čak je i Bečki dvor intervenirao tražeći temeljitu istragu koju je gradsko sudstvo i provelo te krivce kaznilo. Spominje se i manji incident kad je gradska straža bez posebnog razloga uhitila jednog đaka, čemu se on usprotivio pa su mu kako kaže kronika, „volovskom žilom išarali leđa“ i bacili ga u zatvor. Rektor ga je uzeo u zaštitu, dana mu je zadovoljština tako što je onaj stražar, koji je prvi navalio na njega, bačen u zatvor na nekoliko dana. Osim ovih nekoliko nereda, uglavnom se spominje da su građani živjeli s đacima u dobrim odnosima.

### **Ratio studiorum – isusovački kurikulum**

Nastava se vršila po „Ratio studiorum“ koji dopušta prilagođavanje lokalnim prilikama. Prvi nacrt ovoga školskog plana napravljen je 1548. godine kad

su isusovci otvorili prvu humanističku školu u Messini. Pokusno izdanje tiskano je 1586. g. Tadašnji general, Klaudije Aquaviva, dao ga je razaslati u sve provincije na pretres. Pokusna upotreba i ujedno trajno ispravljanje i poboljšavanje dovelo je do konačnog izdanja tiskanog tek 1599. godine. Najveća je vrijednost ovog školskog kurikula što je nastajao kroz gotovo 50 godina prakse na terenu. Sve informacije o prikladnosti i nedostacima slijevale su se sa svih strana svijeta u Rim. Učitelji, koji su radili s djecom, davali su svoje prijedloge za neprestano poboljšanje. Sav taj napor rezultirao je usvajanjem kurikula koji će kroz sljedeća dva stoljeća dati bitno obilježje europskom, pa i svjetskom srednjem i visokom školstvu. Isusovci su tako stvorili vrlo kvalitetnu i dobro povezanu mrežu škola s dobro uređenom međusobnom komunikacijom i trajnom izmjenom iskustava, profesora i učenika.

Ratio ne određuje samo gradivo za pojedini razred, nego i raspored sati dopodne ili poslijepodne s oznakom predmeta i vježbi. Domaće zadaće su se pisale gotovo svaki dan i ispravljale u školi. Mnogo se učilo napamet: gramatička pravila, riječi, odlomci iz latinskih ili grčkih pisaca i pjesnika. Napamet naučeno gradivo ispitivali su svaki dan, na početku nastave, bolji đaci. Naučeno se često ponavljalo.

Nastavni jezik bio je latinski. Nastava je za početne razrede bila na materinjem jeziku što nam svjedoče brojne vježbenice i rječnici i u varaždinskoj gimnaziji. Ne treba zaboraviti da u ono vrijeme latinski jezik nije bio samo jezik Crkve, nego zajednički europski jezik i tko se htio smatrati obrazovanim i kulturnim, morao ga je poznavati. Nešto slično kao što engleski sve više postaje svjetski jezik, bez kojeg je danas jedva moguće ne samo biti obrazovan nego i ozbiljnije posloovati. Latinski je stoga bio i glavni predmet humanističke obrazovanja. Na rimskim klasicima, osobito na govorničkim i filozofskim djelima i pismima Cicerona, učila se finoća i skladnost stila te vječna načela ljudskog morala. Bilo je propisano da profesor u školi s đacima i govori latinski. No to je vrijedilo samo za starije đake koji su ga dotad dovoljno naučili.

Da bi se školska mladež potakla na živo i ustrajno učenje «Ratio» je zahtijevao da se u sve razrede uvedu natjecanja, i to ne samo između pojedinaca, nego i između skupina, razdijelivši razred na dva tabora, npr. Rimljana i Grka, svaki tabor sa svojim časnicima, počevši od imperatora i legata pa na niže. Bilo je i svečanih natjecanja kada bi nastupio razred protiv razreda. U svim razredima svaki je đak imao svoga natjecatelja pa bi jedan drugoga ispravljao npr. dok odgovara profesoru ili bi jedan drugom postavljao pitanja. Pobjede bi se svakog tabora na kraju tjedna ili mjeseca zbrojile, a imperator bi oduzeo pobjeđenima stijeg i prenio ga na svoju stranu uz pljesak svog tabora.

Život i raznolikosti u nastavu unosile su i tzv. Akademije, tj. društva boljih đaka istoga razreda. Oni su se trudili razviti posebna umijeća na jednom ili drugom području koja su od vremena do vremena javno prezentirali. Svrha je

bila učiniti nastavu zanimljivijom i probuditi talente. Usput, akademijama su se nazivale i školske priredbe.

Ne znamo kada su uvedeni javni godišnji ispiti, ali su 1747. godine zabilježeni kao nešto uobičajeno. Spominju se ispiti iz klasika i povijesti te kasnije iz geografije, govorničtva i matematike. Najbolji učenici javno su nagrađivani. Redovito se u troškovnicima kolegija spominju i izdanci za godišnje nagrade.

Sedamdesetih godina 18. stoljeća bečki dvor sve je više zahvaćao u nastavni plan. Tako je npr. 1769. g. varaždinskom rektoru naloženo sljedeće:

1. Osnova podučavanja neka se udesi prema bečkoj normi
2. U poeziji (5. razredu) mjesto poetike neka se uči listovni stil
3. U tri niža razreda neka se uvede nastavni jezik njemački
4. Kolegij neka postavi nastavnika za osnove njemačkog pisma i jezika
5. Popravak školske zgrade ide na teret kolegija
6. Kolegijski oci neka poučavaju gradske obrtnike u mehanici.

Prema bečkoj normi trebao se učiti, uz latinski i književnost, u svim razredima vjeronauk po katekizmu Petra Kanizija, povijest (dotada samo u nekim razredima) i grčki jezik. Rektor je odgovorio da će pokušati urediti sve kako mu je zapovjedbno. Grčki se dotad malo učio jer su se tome protivili roditelji đaka. Listovni stil se i do tada poučavao zajedno s poetikom. U osvrtu na zahtjev da nastavni jezik bude njemački, rektor odgovara da za to ne samo da je potrebno profesora, nego i učenika vještih njemačkom jeziku te da imaju knjige namijenjene pojedinim razredima. Nastavnike vješte njemačkom jeziku može se postaviti ali neće imati đaka jer osim nešto susjednih Štajeraca nitko ih od đaka neće razumjeti. Držeći se običaja drugih provincija isusovačkoga reda, pravila su latinske slovnice dosad tumačili hrvatskim jezikom, jednim što ga gotovo svi donose od kuće i u ovu i u ostale gimnazije u Hrvatskoj zato je i morala biti u upotrebi gramatika latinsko-hrvatska. Ako đaci budu odjednom morali učiti latinski iz njemačkih knjiga kojih ne mogu ni čitati, posljedica će biti, da će ovu školu ili napustiti ili je polaziti bez koristi. Rektor Skenderlić predložio je sljedeće rješenje: koji umiju njemački, njih će nastavnici u školi podučavati istim jezikom; za ostale će međutim, hrvatski i dalje biti nastavni jezik, dok ne nauče njemački. Predlaže da se izda kratka njemačka slovnica na hrvatskom jeziku, jer se strani jezik bez prikladne knjige ne može naučiti. Što se tiče odredbe da se obrtnici poučavaju u mehanici, Družba će rado dati profesora ali za to su potrebni i sposobni obrtnici koji već znaju aritmetiku i geometriju, dok su ovi majstori ovdje uglavnom neuki te time i nesposobni slušati rečena predavanja. Osim toga, treba sprava i skupih knjiga koje kolegij sam ne može pribaviti.

Stanje iz 1772. godine govori sljedeće: posebni profesor za njemački je jezik postavljen, posuđen je novac za stolara koji bi napravio nekoliko sprava za mehaniku. Kolegij ne može ništa dati za ostale troškove koji se traže. Kraljevsko vijeće zapovjedilo je da kolegij svake godine izda 50 forinti za nabavu sprava.

Ne znamo je li bilo reakcije na hrvatskoj strani prisilnim uvođenjem njemačkog jezika. Možda se otpor krije u pojavi da je broj đaka koji je godine 1769/70. bio 372 odjednom godine 1770./71. naglo pao na 251. Sve je to bio tek nagovještaj bure koja će uskoro doći ukidanjem isusovačkog reda 1773. g. kad je gimnazija prešla pod državnu upravu.

### Đačko kazalište

Prva vijest o kazališnom radu varaždinskoga kolegija potječe iz g. 1637. g. a posljednja iz godine 1771. Kazališna se dvorana nalazila u gimnazijskoj zgradi. O njoj imamo malo vijesti. Prva iz g. 1673., kad se pod kraj školske godine predstavljao komad «Sveta Katarina» kako umom, znanjem i postojanošću pobjeđuje cara Maksencija. Za tu je predstavu nabavljeno dvanaest kulisa. Kao nešto osobito u scenariju ističu se valovi i oblaci. Scenska je oprema, kaže suvremenik, bila vrlo lijepa. Spominje se i jedna predstava gdje su se dobili vrlo lijepi efekti uz pomoć svjetiljki, prizmi, leća i ogledala. Čini se da su imali potrebnu opremu, uobičajenu za kazališta onoga vremena, i da su se njome maksimalno znali služiti.

Prema podacima koje imamo može se zaključiti da se svake godine davala najmanje jedna kazališna predstava i to uglavnom na kraju školske godine, kad se proglašavalo i nagrađivalo najbolje učenike. Predstave su bile javne za uzvanike, velikaške i crkvene dostojanstvenike, roditelje i građanstvo.

Repertoar je bio raznolik. Grčko-rimski svijet dao je mnogo građe za prikazivanje: Heraklo na raskršću, Kastor i Poluks, Dionizij Sirakuski. Iz doba ratovanja Rimljana s Etruščanima drama Hrizip, Temistoklo, Kir od pastira kralj... Mnogo građe davala je i kršćanska hagiografija, tj. razne legende i predaje o svecima i mučenicima: Teodor pustinjač, sv. Paulin Nolski, bijeg sv. Stanislava iz Beča u Rim. Rado se posezalo za isusovačkim martirologijima, osobito s područja dalekog istoka: Ludovik mladić iz Nagasakija, Japanac Fatingo postojan u vjeri; Tri japanska brata itd.

Kao i u Zagrebu, i u Varaždinu su prikazivali komade moralnoga sadržaja: Mudrost i pravednost; Laž – općenita opačina mladeži.

Bilo je više i biblijskih komada većim dijelom sa sadržajem iz Starog zavjeta, npr. o ustanku braće Makabejaca.

Zastupljene su i povijesne drame iz povijesti različitih naroda te iz crkvene povijesti. Začudo je malo komada s gradivom iz hrvatske povijesti. U zagre-

bačkom kolegiju su drame s ovom tematikom bile češće. U Varaždinu se spominje drama o bojevima bana Ivana Draškovića za Petrinju u 16. stoljeću. Spominje se i drama kralj Časlav, vjerojatno uzeta iz Rattkayjeve povijesti kraljeva i banova hrvatskih

Nikakvo čudo da se komedije uglavnom nisu izvodile jer ih se smatralo prilično raskalašenima pa si isusovci to nisu mogli priuštiti. No, to nije bila zaprijetka da su gotovo svake godine za poklade pojedini razredi izvodili poneki šaljivi komad: «Malo ali dobro», branilo se mišljenje da je dobro piti malo vina, ali to neka je valjano. Godine 1725. spominje se komad «Bakho prognan u žablje carstvo». Nekakav je šaljivi komad sastavio 1726. g. tadašnji magister, za kojeg suvremenik piše da je svojim prirođenim humorom natjerao u smijeh i najmrklije melankolike.

Za važnije predstave varaždinski je kolegij dao tiskati kazališne programe, tzv. «periochae» s kratkim sadržajem te imenima svih glumaca koji nastupaju. Katkada su ove kazališne programe dali tiskati dobrotvori pa im se posebno zahvaljuje. Tako npr. meceni, biskupu Patačiću, 1710. godine, koji je istaknut u posveti i u epilogu jer je namirio ne malen trošak za inscenaciju komada.

Pored većih kazališnih predstava učenici su sudjelovali i u manjima, tzv. «actiones» o Božiću pred jaslicama, u velikom tjednu o mucu Isusovoj te za blagdan Tijelova.

### **Duhovne i humanitarne aktivnosti**

Kronike spominju i različite duhovne programe uobičajene za isusovačke škole onoga vremena, kao što su duhovne vježbe, različite pobožnosti, postove i vježbanje u kršćanskim krepostima.

Valja istaknuti i sudjelovanje učenika u tijelovskoj procesiji gdje su obučeni kao anđeli išli neposredno ispred baldahina s Presvetim. Neki su se redovnici bunili što tako đaci idu iza njih, tj. na časnijem mjestu, pa je sam zagrebački biskup intervenirao i odredio da tako ostane i da se red u procesiji mora poštivati. Kolegij je imao i pjevački zbor te skupinu glazbenika. Posebno se spominju trubljači koji su sudjelovali na većim svečanostima za što su dobivali i mali džeparac.

Posebna duhovna sekcija bili su pripadnici đачke marijanske kongregacije. Organizirali bi na Veliki petak posebne pokorničke ili bičevalačke procesije. Bič, kojim su se dobrovoljno bičevali nazivao se latinski „disciplina“. Kongreganisti su bili obučeni u pokorničke haljine i često s kukuljicama hodali u procesiji te na određenim mjestima prikazivali pojedine prizore iz Isusove muke. Zanimljivo je npr. da je godine 1716. predmet bio: Grešna duša traži zaručnika Isusa i nađe ga na križu. Govori su bili na tri jezika: hrvatskom, latinskom i

njemačkom. Za tu prigodu nosili su nosila kao neku vrstu putujuće pozornice, često i tri ili četiri s odgovarajućom scenografijom.

Za spomenuti je još i humanitarni rad učenika, osobito pripadnika Marijine Kongregacije. Taj se rad sastojao u skupljanju i dijeljenju milostinje siromašnima, a osobito u njegovanju bolesnika i starijih osoba po kućama.

### **Varaždinski kolegij i ukidanje isusovačkog reda**

Ukidanjem isusovačkog reda mnogo je toga prekinuto, ali se i mnogo toga očuvalo u daljnjoj tradiciji varaždinske gimnazije. Zanimljiva je činjenica da je zadnji ravnatelj gimnazije, o. Antun Raisp, upravljao gimnazijom i nakon ukinuća isusovačkog reda 1773. g. sve do svoje smrti 1786. Doživljen je kao veliki čovjek i dobrotvor. Nabavio je mnogim učenicima knjige, sastavio je tablice provincijalnih riječi, križaljke iz povijesti kojima su se mogli služiti profesori kod predavanja i učenici kod učenja, vlastoručno izradio više geografskih karata, poklonio veći broj knjiga za biblioteku, nabavio neke geometrijske sprave. Kroničar završava vrlo pohvalnim riječima: «Naša je gimnazija, zaista, imala na čelu ne samo ravnatelja, nego pravoga oca mladeži kojega nije resio samo um, nego bijaše u njemu mnogo ljubavi i osjećaja, što je odlika pravoga pedagoga. Bio je čovjek velike akcije, koji je rado davao, a kad već sam nije imao, znao je naći sredstva i način kako da svoje osnove provede u djelo. Umro je 20 rujna 1786. dobrotvor škole, prijatelj učenika, otac siromaha.»

Koliko je Hrvatska znala cijeniti rad i trud varaždinskoga kolegija i s njim vezane gimnazije, svjedoči peti članak što ga je Hrvatski sabor prihvatio u Zagrebu 11. veljače 1697. g. a kojim je rektorima zagrebačkog i varaždinskog kolegija za vazda podijelio mjesto i glas na saborskim sjednicama. Bilo je to najveće odlikovanje, što ga je tada Hrvatska mogla dati zaslužnim muževima.

### **LITERATURA:**

- Vanino, Miroslav: Isusovci i hrvatski narod I, Zagreb 1969.  
Vanino, Miroslav: Isusovci i hrvatski narod II, Zagreb 1987.  
Korade, Mijo; Mira Aleksić; Jerko Matoš: Isusovci i hrvatska kultura, Zagreb 1993.  
Brodrick, James: Prvi isusovci, Zagreb 1079.  
Lowney, Chris: Herojsko vodstvo, Zagreb 2004.



## SAŽETAK

### VARAŽDINSKI KOLEGIJ I GIMNAZIJA U MREŽI ISUSOVAČKIH EUROPSKIH ŠKOLA

Prosvjetni rad je od početaka Družbe Isusove bio jedna od najvažnijih njezinih djelatnosti. Trebalo je proći 50 godina do nastanka konačne verzije „ratio studiorum“, najuspješnijeg plana studija u povijesti školstva. Isusovačke škole u Hrvatskoj bile su dio europske mreže škola. Varaždinski kolegij otvoren svečano je otvoren 18. prosinca 1678. godine, gimnazija čak 40 godina ranije. Velikim brojem učenika (uvijek oko 300) ubraja se među najznačajnije kolegije na ovom području. Nastava i cjelokupni život bili su organizirani prema već spomenutom „ratio studiorum“. Glavni predmeti bili su latinski i književnosti. Plan je propisivao cjelokupni radni dan: nastavu, domaće zadaće, vježbe, duhovne i liturgijske aktivnosti te slobodno vrijeme. Naglasak nije bio samo na stjecanju znanja već i na odgoju: školsko kazalište, akademije, humanitarni rad, molitva itd. Sve do ukidanja isusovačkog reda 1773. godine varaždinska gimnazija i kolegij imale su važnu ulogu u ondašnjem prosvjetnom sustavu Hrvatske. Koliko je ovaj rad cijenio ondašnji hrvatski sabor pokazuje činjenica da je rektorima varaždinskog i zagrebačkog kolegija dodijeljeno stalno mjesto u saboru.

**Ključne riječi:** Varaždin, Gimnazija, Isusovačke europske škole

## ZUSAMMENFASSUNG

### KOLLEGIUM UND GYMNASIUM VON VARAŽDIN IM NETZ DER JESUITENSCHULEN EUROPAS

Der Schulwesen war eine der wichtigsten Tätigkeiten der Gesellschaft Jesu seit ihren Anfängen. Es dauerte fünfzig Jahren bis zur Entstehung „ratio studiorum“ des erfolgreichsten Schulplanes der Geschichte. Jesuitenschulen in Kroatien waren auch ein Teil desselben europäischen Schulnetzes. Das Kollegium in Varaždin wurde am 18. Dezember 1678. feierlich eröffnet, die Schule sogar vierzig Jahre früher. Mit der großen Zahl der Schüler (immer cca. 300) zählte dieses Kollegium zu den größten in diesem Gebiet. Der Unterricht wurde nach „ratio studiorum“ organisiert. Die Hauptfächer waren Latein und Literatur. Der Plan schrieb den ganzen Arbeitstag vor: den Unterricht, die Hausaufgaben, Übungen, geistliche und liturgische Aktivitäten sowie die Freizeit. Der Akzent lag nicht nur auf dem Wissen, sondern auch auf der Erziehung: Schultheater, Akademien, humanitäre Arbeit, Gebet usw. Bis zur Aufhebung des Jesuitenordens 1773. spielte das Gymnasium und Kollegium von Varaždin eine wichtige Rolle im damaligen kroatischen Schulwesen. Das kroatische Parlament schätzte diese Arbeit sehr, indem es dem Rektor von Varaždin und Zagreb den ständigen Ehrenplatz im Parlament verlieh.

**Schlüsselworte:** Varaždin, Gymnasium, Europäische Jesuitenschulen